

עומקא דפרשה

הכתובת לחברותא או שיעור קובעי עיתים

- זריעה בבאר
- שער הציון
- באר חכמת התורה

- צורת הבאר
- באר מרים וזכותה
- טבילה בבאר

פר' חוקת - בענייני בארה של מרים

בס"ד ערב ש"ק ט' תמוז תשפ"א שנה י"ד

בארה של מרים וחלקה בה

הרב מנחם וינטר

על בארה של מרים נאמר כי היא נבראה בערב שבת בין השמשות כדתנן באבות פ"ה ע"ג דב"ר נב"א ב"ע"ב שבת בין השמשות, ואלו הן: פי הא"ך, ופי הב"א, באר זו שמה לדברים אחרים קודם היותה מקור המים של ישראל במדבר וכך כותב הב"י שמות בשלח יז' ה' הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב. הצור הזה שברפידים הוא הסלע שבקדש הכל אחד, והוא היה בארה של מרים והלך כל ימי המדבר עמהם, וביאר הר"ב ופי הבאר - בארה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות. ויש אומרים, שפתחה פיה ואמרה שירה, שנאמר (במדבר כ"א) עלי באר ענו לה.

ובתו"ט כתב ופי הבאר - כתב הר"ב בארה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר. ופי' בדרך חיים שבכל מקום שהיו הולכים הבאר עולה ונובע מים. ונברא אל הבאר הזה פה שיצאו המים בכ"מ שהולכין ואין נראה שהסלע היה הולך ומתגלגל עמהם כנראה לכאורה מלשון רש"י פרק מקום שנהגו [דף נ"ד] דא"כ למה לא נזכר הנס שהסלע נתן מים בתלוש. אלא גם כוונת רש"י כדאמרן. א"כ מצינו מחלוקת בין הרש"י בפסחים לבין הדרך חיים אם הסלע הלך איתם כל הזמן במדבר או שבכל מקום שהלכו הבאר היה נובע ושאלתו של הדרך חיים היא אם הסלע היה בתלוש למה זה לא נכתב בתור אחד הניסים שהסלע נתן מים בתלוש משמע מדבריו שכאילו באר שמוצאים בכל מקום במדבר אין זה כזה נס גדול ולכאורה יש להבין הרי זה נברא בערב שבת א"כ אין זה נס מיוחד כי הוא הטבע שהוטבע בבריאה מששת ימי בראשית בערב שבת בין השמשות א"כ לא שייך לקרוא לזה נס כי כן נהגו בבריאה.

כדברי רש"י מובא בנחומא שם שכאשר משה הוציא מים מן הסלע גם הסלעים האחרים שהיו שם הוציאו מים אבל זהו חידוש כי על סלעים אלו לא היתה הבריאה בע"ש בין השמשות, וכן בלשוננו של הרמב"ן רואים שמדבר על סלע שאין טבעו ליתן מים בכל אופן נתן ואמר שמה לקח את העם שיראו שאין המקום מקום של מעינות אלא הסלע עצמו נתן מים רבים וכלשון הפס' ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים ואומר הרמב"ן שזה הסלע היה מעולם באר ניסי והוא שהעלה לישמעאל מים במדבר באר שבע ובשאר המסעים נובע מן הצור במקום שיחנו ועתה חזר ע"י משה להיות מקור נפתח מן הסלע הזה בעצמו ע"כ.

וביותר יש להבין איך יפרנס הדרך חיים את הפסוקים המדברים על סלע האם הסלע הזה גרם לכך שיתגלו בארות בכל מקום לכתם ובכלל א"כ מה נברא בערב שבת בין השמשות אם לא היה כאן סלע שנתן מימיו אלא באר שנראה הרבה יותר טבעי. מכל הנ"ל נראה שגם הדרך חיים סובר שיצאו מים מן הסלע וכל מחלוקתו היא האם בהמשך הדרך אותו סלע התגלל איתם ונתן מים בתלוש או שהסלע גרם שבכל מקום שבאו וחנו נגרם שיתגלו בארות מן האדמה א"כ נסכם שלפי הראשונים הבריאה היתה שהבאר שהוא סלע הוא זה שהוציא מים מעצמו ואפילו בתלוש ואילו לדרך חיים הוא גרם שיתגלו בארות בכל מקום לכתם. אבל דבר זה יש להבין מה הענין בשאיבת המים במוצאי שבת מימה של טבריה הרי נכון שהסלע היה בתוך ימה של טבריה אבל מה מעלתם אם אין לו מים עצמיים ואיך זכה תלמידו של הא"ר ז"ל למה שזכה בזכות שהא"ר י השקה אותו מאותם המים שבימה של טבריה.

ויש לברר מה היה חלקה של מרים בענין הבאר, ועיין בב"מ פו: בשכר שאמר אברהם למלאכים יוקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים, והקשה מהרש"א, א"כ מה זה שאמר כאן דהבאר ניתן בזכות מרים, אחרי דאברהם זכה עוד לזה, וגם מה טעם שנקרא בארה של מרים, ותייך, דאלו בזכות אברהם לבד היו זוכין בזה רק לשעה, ורק בזכות מרים זכו לכל משך ארבעים שנה שהיו במדבר, עכ"ל. אבל בכלל דבריו דחוקים, דמהיכי תיתא להגדיל זכות מרים יותר מזכות אברהם לומר שבשבילו היו זוכים

צורת בארה של מרים

הרב יעקב שיק

א) אבות פ"ה מ"ו עשרה דברים נבראו בע"ש בין השמשות... ופי הבאר. פירש"י בפסחים נד. בארה של מרים, והוא הסלע שיצא ממנו מים ע"י משה ואהרן ועגול היה כמו כברה ומתגלגל עמהם בכל מקום שהולכים עכ"ל וכ"כ בתענית ט. וכן המהר"ל בס' דרך חיים על אבות ואין נראה שכוונת רש"י שהסלע היה הולך ומתגלגל, דא"כ למה לא נזכר הנס שהסלע נתן מים בתלוש מן הקרקע, שכיון שהוא מתגלגל עמהם היה תלוש, ואמר רק פי הבאר. אבל נראה לומר כי בכל מקום שהיו הולכים הבאר עולה ונובע מים ונברא אל הבאר הזה פה שיצאו המים בכל מקום שהולכין. והוא בתו"ט.

אולם התפאר"י הוכיח דלא כוותיה מהא דשבת לה. דמתחלה אמר הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים, ואח"כ אמר רב מעיין המטלטל טהור וזהו בארה של מרים. ופירש"י טהור מלקבל טומאה וטובלין בו דלאו ככלי דמי להיות המים הנובעין ממנו כשאובין ואין לך מעין מטלטל אלא בארה של מרים. ומוכח שהיה סלע וכמין כלי. וע"ש שתי' אמאי לא קאמר פי הסלע.

ואולי אין כוונת מהר"ל שלא היה סלע כלל אלא היה יוצא מהסלע עצמו, רק שבמקביל לסלע שהיה מתגלגל היה נובע באר מתחתיו בכל מקום שהיו הולכין. וזו כוונתו להכניס כן בל' רש"י כמבואר בדבריו שם.

אולם ברמב"ן פ' חקת עה"פ ונתן מימיו הוצאת להם מים מן הסלע (כח, כ) כ' וז"ל ואמר כן להודיע שמגוף הסלע יצאו לא מן הארץ אשר תחתיו כמנהג מעינות רבים רק מאמצעו וכן כתיב ההפכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים עכ"ל. ומבואר שיצאו מהסלע עצמו. ובאמת כן הוא פשוט המקראות הנ"ל וכן מ"ש בדברים המוציא לך מים מצור החלמיש. וע"ע בספורנו. [וע"ע ברמב"ן בהמשך דבארה של מרים היה מעולם באר ניסי וכבר העלה אותו באר לישמעאל, ונבקע בחורב מן הצור, ובשאר המסעים נובע מן הצור במקום שיחנו שם, וכאשר מתה הצדקת פסק המעיין ועתה חזר ע"י משה להיות לו מקור נפתח מן הסלע הזה בעצמו].

והנה ראיתי שפירשו מ"ש רש"י בשבת לה. גבי מעין המיטלטל דלאו ככלי דמי להיות המים הנובעין ממנו כשאובין, דהוא משום שהמים נובעים דרכו מהתהום, והוא כמו שכתבנו בדעת מהר"ל. אבל אין לזה הכרח דאף אם נפרש כדמשמע ברמב"ן שיצא ממש מהסלע מ"מ אי"ו שאובין.

ב) בפשטות היתה הכוונת כמין כברה גדולה ועגולה, אכן במדבר רבה פר' א' איתא, והיאך היתה הבאר עשויה, סלע כמין כוורת היתה ומתגלגלת ובאת עמהם במסעות, וכיון שהיו הדגלים חונים והמשכן היה עומד, היה אותו הסלע בא ויושב לו בחצר אוהל מועד, והנשיאים באים ועומדים על גבה ואומרים עלי באר והיתה עולה (ובפשטות נראה מכאן כמו שכתבנו לדעת מהר"ל שהיה סלע ומתחתיו נבעו המים מהתהום והנשיאים אומרים עלי באר מהתהום והיא עולה. ולדעת הרמב"ן צ"ל שאמרו עלי מתוך הסלע). ובבראשית רבה פר' ע' א"ר חנינא כמלא פי כברה קטנה היה בה. וכ' בפ"י מהר"זו שהבאר היה כמין כוורת עגולה וארוכה שהיתה מתגלגלת והולכת עם ישראל בנסעים (שהרי אינו מפורש שנשאוה בעגלות או במוטות הרי שהלכה מעצמה) ועל פיה היה סלע קטן כמין כברה חלולה שמשם יורדים המים.

והיינו שהיתה גבוהה ככוורת (ע' שבת ח). ולמעלה היה לה פה קטן. ונמצא לפ"ז שהיתה כמין בקבוק. וכשהלכו היתה מוטה על צדה ומתגלגלת. ואולי יש ליישב בזה ל' הגמ' בשבת הנ"ל כמין כברה דהכוונה על פי הבאר שהיה כמין כברה. ובויקי"ד פרשה כ"ב איתא רואה כמין כברה קטנה בים טבריא כהלשון בב"ר, וכ"ה בירו' כתובות פ"ב ה"ג. ובתנחומא וילקוט חקת רואה בתוך הים כמלא פי תנור. וע' בתוספתא סוכה פ"ג (לג' הגר"א) וכך היתה הבאר שהיתה עם ישראל במדבר דומה לסלע מלא נקבים ככברה. ואולי ג"כ הכוונה על פיה. וצ"ע בכ"ז. שוב ראיתי בספר "בארה של מרים"

טבילה בבאר מרים

הרב אליהו סאל

בגמ' שבת (לה.) א"ר מעין המיטלטל טהור וזהו בארה של מרים ופירש רש"י וז"ל טהור - מלקבל טומאה, וטובלין בו - דלא ככלי דמי להיות המים הנובעין ממנו כשאוּבין, ואין לך מעין מיטלטל אלא בארה של מרים, עכ"ל.

והנה ממש"כ רש"י דלאו ככלי דמי להיות המים הנובעין ממנו כשאוּבין ש"מ דלולא חידושו של רב הו"א דנפסל בשאוּבין כיון שהוא דומה לכלי ממש ורק משום שהוא מחובר למעין קאמר רב דאין המים שבו נידונין כשאוּבין.

והנה במס' מקוואות (פ"ה מ"א) תנן מעין שהעבירו על גבי השוקת פסול. והיינו דאף שכל המים עדיין מחוברים אל המעין מ"מ כיון שנכנסו מי המעין אל השוקת נפסלו, ולכאורה א"כ יש לתמוה דאי כדברי רש"י שבארה של מרים היה בצורת כלי ממש שראוי לעשות את המים כשאוּבין א"כ מדוע באמת בארה של מרים לא נפסל לטבילה והלא למתני' דמקוואות לא מהני חיבור המים למעין כלל.

אלא שבראשונים כבר נתחבטו בדבר מה הטעם שפסול והלא היה ראוי להיות שיועיל החיבור להכשירו, וכמה שיטות נאמרו שם, א. שיטת הר"ש דמתני' מדרבנן שגזרו שמא יקבע מקום השוקת באופן שלא יהיה לו חיבור אל המעין כשיעור שפופרת הנוד. ב. שיטת הרא"ש כעין דברי הר"ש אלא שביאר הגזירה באופ"א שמא יבואו לטבול בכלים אחרים שאינם מחוברים כראוי בשפופרת הנוד. ג. שיטת הסמ"ג (עשין רמח) והריטב"א (מכות ד: בשם תוס') והגהות אשר"י (ב"ב פ"ד סי' ט') דכיון דאף מעין בעי מ' סאה לטבילת אדם והאי מעין דמתני' מיירי שאין בו כהאי שיעורא קודם שהגיע אל השוקת ולכן לא מהני חיבור השוקת אל המעין להחשיב חיבור שלא יפסל כדון שאובין. ד. שיטת הראב"ד (בעה"נ סי' ב' ה' י"ח) ורבינו יואל (הובא במרדכי שבועות ס' תשמ"ה בשמו) דבאמת הדין כמתני' דלא אמרינן חיבור לענין לחבר מעין אף לתוך כלי לכן המעין שהעבירו בתוך הכלי אע"פ שנמשך ויוצא ועדיין המעין מושך כתחילתו דינו כשאוּב לגמרי עכ"ל. ויותר באורך נתבאר במרדכי במסכת שבועות (סי' תשמ"ה) בשם רבינו יואל (הובא בב"ז) וז"ל אמת המים שהמשיכוה דרך חריץ בקרקע אל גיגית גדולה מחזקת יותר מארבעים סאה ושקעו הגיגית בקרקע אסור לטבול בתוך שהמים שבתוכה נעשו שאובין דתניא בת"כ (שמיני פ"ט) מקוה מים יכול מילא בכתף ועשה מקוה בתחלה היא טהור ת"ל מעין מה מעין בידי שמים וכו' אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם וכו' תלמוד לומר ובור, ובור יש בו תפיסת ידי אדם אי בור יכול אפילו בור ספינה היא טהור תלמוד לומר מעין מה מעין עיקרו בקרקע אף בור עיקרו בקרקע פירוש אלו נאמר בור ולא מעין הוה אמינא אפילו בור ספינה שיש לו שוליים ובו מי גשמים ארבעים סאה יכול היא כשר לטבול בו דאילו בפחות מארבעים סאה לא איצטריך קרא אלא במחזיק ארבעים סאה איירי ואפילו הכי ממעט ליה מדכתיב מעין מה מעין שיעיקרו בקרקע שהמים נוגעים בקרקע אף בור שיעיקרו בקרקע לאפוקי בתוך הכלי דלא עיקרו בקרקע שהרי יש לו שוליים הרי שבור ספינה מחזיק ארבעים סאה ואפילו הכי אינו טובל בו משום מים שאובים עכ"ל.

ועתה נחזה אנו כמאן קיימין דברי רש"י דנון, הנה לשיטת הר"ש והרא"ש הלא פשיטא דלא אזלא כלל כיון דאינהו סברי דמדאורייתא טהור וכשר ורק רבנן הם שגזרו על זאת השוקת כדברי הר"ש או על כל כלי אף שאינו מחובר וכדברי הרא"ש. ובדעת הסמ"ג וסייעתיה נראה לומר דאף אינהו לא פסלו מדאורייתא שהרי אף להני ראשונים דסברי דאף אדם בעי מ"ס אפילו במעין ולא רק במקוה של מים מכונסין מ"מ הלא מודו דשם מעין איכא עליה ואפילו בפחות מן מ"ס שהרי ראוי לטבילת כלים בכל שהו, ועוד שכן מצינו לענין מים שאובין שנפלו לתוך מעין כל שהו דאף למ"ד דלאדם בעי מ"ס אף במעין מ"מ מודו שאין המים שאובין פוסלים את המעין שהרי יש לו שם מעין לטבילת כלים, וכאשר כבר הוכיחו כן הפוסקים מדין זה, (ע' בתה"ד ובמהרי"ק הובא בב"י (עמ' רנג). וכיון שכן א"כ אף לד' הסמ"ג וסייעתיה לא אזלא שיטת רש"י בנידון"ד כשיטתם.

ונמצא א"כ דמוכרחים אנו לומר דס"ל לרש"י כשיטת הראב"ד (בעה"נ סי' ב' ה' י"ח) ורבינו יואל (הובא במרדכי שבועות ס' תשמ"ה בשמו) דבאמת הדין כמתני' דלא אמרינן חיבור לענין לחבר מעין אף לתוך כלי לכן המעין שהעבירו בתוך הכלי אע"פ שנמשך ויוצא ועדיין המעין מושך כתחילתו דינו כשאוּב לגמרי ולכן כתב רש"י דלאו ככלי דמי להיות המים הנובעין ממנו כשאוּבין, וכמו שביארנו היינו מטעם שהם מחוברים ומ"מ לא היה מהני החיבור למעין והיינו על פי דעת הראב"ד דס"ל דלא נאמר תורת עירוב מקוואות לענין לחבר מעין אל הכלי.

נטיעת אילנות בבאר מרים

הרב נפתלי דודוון

תנחומא קדושים:ז. כ"י תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל... כיון שישראָל יצאו ממצרים והיו מהלכין במדבר, הוריד להם הקב"ה את המן... והעלה להם את הבאר, והיה כל שבט ושבט עושה לו אמת המים ומכניס אצלו והיה נוטע בו תאנים ורמונים... משנסתלק הבאר מה כתיב שם 'לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון'. כל כך למה? 'ומים אין לשותות'. אמר לו הקב"ה למשה, אמור להם לשראָל, כשתכנסו לארץ, אני מחזיר לכם את כל הטובה, שנגאמר: כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים, ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון..."

רואים מכאן, שבאר מרים ונטיעותיה - מקביל לארץ ישראל ונטיעותיה, ואכן מצינו (חומש האריז"ל במדבר כ"א): שהסלע ובאר מרים - בבחינת ארץ ישראל, ולכן כתוב (כ"ב) "ויאמר ה' אל משה ואֶל אֶהָרֹן יֵעַן לֹא אֶמְנַתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכֹן לֹא תִבְיֵאוּ אֶת הַקֶּהֱלֶה אֶל הָאָרֶץ..." שמכיון שהם לא עשו קידוש ה' בסלע ובאר מרים שהם בבחינת ארץ ישראל - לכן לא זכו להיכנס ולעשות קידוש ה' בארץ ישראל - מידה כנגד מידה.

ויתירה מכך מצינו (זוה"ק אמור קבב) ש'באר מרים' - הוא הוא 'באר יצחק'. וידועים דברי הרמב"ן (בראשית כ"ו), שבאר יצחק הוא בבחינת בית המקדש. וכ"כ בכתבי האריז"ל, שבאר מרים בבחינת 'נקודת ציון' קדש הקדשים'.

והנה כל ארץ ישראל היא התפשטות קדושתו של בית המקדש, וכמו שאמרו (זוהר חדש שיר השירים): 'דירושלים ובי מקדשא פולא חדא', ו"כל ארץ ישראל בכלל ירושלים" (זוהר וירא קיד), וא"כ כאילו כתוב כאן: "ארץ ישראל וביהמ"ק - הכל אחד" - והטעם, שהרי ביהמ"ק הוא מקור הקדושה של ארץ ישראל, וכמש"כ רמ"ד וואלי (דברים, משל"מ, עמוד תמו'): "בית המקדש הוא הפרי והמוח הפנימי של ארץ ישראל". ואמרו (שמות רבה לבב): "ואתן לך ארץ חמדה - למה נקראת חמדה? שביהמ"ק נתון בתוכה". וא"כ 'באר מרים' היא בבחינת 'ארץ ישראל'.

וממילא, כמו שנטיעת אילנות בארץ ישראל היא מצוה, וכמו שלמדו חז"ל (ויקרא רבה כהה), מהכתוב (ויקרא יט, כג): "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" - כך נטיעת אילנות במי בארה של מרים היא מצוה.

נטיעת אילנות בארץ ישראל - מביאה להשראת השכינה

הטעם שיש מצוה לטוע אילנות בארץ ישראל - מבואר יפה בדברי רמ"ד וואלי (דברים, משנה למלך, עמוד ער"ב) באיסור השחתת אילן, וז"ל: "...דהא כל זינא איל לזיניה [כל מין הולך למינו], והקדושה שעושה פירות קובעת השראתה על אילן שעושה פירות. אבל הס"א שאינה עושה פירות, בסוד: אל אחר איסתרס ולא עביד פירין (זוה"ק משפטים קגא), - לפיכך קובעת השראתה הטמא על אילן שאינו עושה פירות. וזהו הטעם שאסור לחרות אילן מאכל ומותר לחרות אילן סרק, כדי לקיים הכסא של הקדושה ולסלק הכסא של הסט"א."

כלומר, השכינה נקראת "שדה אשר ברכו ה' - ארץ המבורכת בפירות", והסט"א בבחינת "מדבר שממה שאינו עושה פירות", וכל אחד שורה במקום הדומה לו, השכינה שורה על מקום נטוע באילנות, והסט"א שורה על מדבר חרויב ושמש, וכמו שאמרו (זוה"ק וישלח קעחב), "המדבר מקום חרויב, והוא בית מושב של הסט"א", ובזוה"ק (בלחל סא; תצוה קפג-ד) "שהמדבר שעם ישראל הלכו בו - היה מקום שממה וחורובן יותר משאר מדברות, ולכן הוא היה מקום שיהי שליטת הסט"א. וה' הולכים בו בכדי שישאל יכניעו את הסט"א במקום שליטתה". עכ"ד.

וכ"כ הגר"א (אדרת אליהו' דברים יא,יב) "תמיד עיני ה' אֶלֶיךָ בְּהַ... כל זמן שהתבואה בה - אינו מסיר השגחתו ממנה". כלומר, כשא"י עושה פירות, הקב"ה משרה בה שכינתו [וע"ש (בראשית אב), וב'באר יצחק' להגר"א חבר].

ולכן כשנסתלקה הבאר, נאמר: 'וְלִמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהִבְיֵא אֲתָנוּ אֶל הַמְּקוֹם הַרְעָה הַזֶּה לֹא מִקּוֹם זֶרַע וְתֵאנָה וְגִפְנֵי וְרִמּוֹן וּמִים אֵין לְשִׁתוֹת' (במדבר כה) - 'ובפעם הזאת ראו משה ואהרן שהיו ישראל מתווכחים עמהם בדברים של טעם' (רמ"ד וואלי). וזהו משום שאם הוא 'לא מקום זרע' - ממילא הוא 'המקום הרע הזה' - מקום שליטת הסט"א.

ולכן היו מוכרחים לבאר מרים - שתעשה את מקום הליכתם במדבר לבחינת 'ארץ ישראל נטועה בפירות', וזה ישליט את השכינה על הסט"א השורה ב'מדבר שממה שאינו עושה פירות', ויכניענה במקום שליטתה.

ולכן על באר מרים נאמר 'וְנִשְׁקַפָּה עַל פְּנֵי הַיַּשִּׁימוֹן' (במדבר כא,יח), איך תשקיף ותראה את יופיה של באר מרים שהיא בבחינת 'ארץ ישראל הנטועה בפירות' - 'כאשר שולטת על המדבר שהוא הויכח שלה: 'ישימון, מדבר שממה', שמתוך החושך ניכר יופי האור - השולט על החושך ומשעבדו לקדושה, ומתגלה אור יחוד ה', ושליטתו היחידית (עיין 'דעת תבונות' להרמח"ל סימן ל"ד ואילך).

ובגאולה מהו אומר? - 'יששום מדבר וציהו ותגל ערכה ותפרח כחבצלת' [ארץ ישראל שהיא כמדבר שממה בגלות - תשיש ותצמיח פרחים בגאולה], ועי"ז 'המה יקאו כבוד ה' הַדָּר אֶלְהֵינוּ' - השראת השכינה (ישעיהו לה,א; תנחומא דברים,א).

ולכן 'אין לך קץ מגולה [גילוי השראת השכינה הנקראת 'קץ הימין' זוה"ק תרומה קלד,א]] מזה, שנאמר (יחזקאל לו,ח): 'אֲתָם הֵרִי יִשְׂרָאֵל עֵנְפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל' (סנהדרין צח,א).

שער הליון

בריאת הבאר

פי הבאר הוא מי' דברים שנבראו בעש בין השמשות כדתנן באבות (הו,ו), ופירש"י שהוא הפתח שממנו יוצאים המים, שהיה בלוע בסלע, וכשהכה משה הסלע פתח את פיו שנברא לו מקדם. והמהר"ל כ' שנתן השי"ת פה לבאר, שבכל מקום שחונים יהיה לה פה ויצאו מים.

וכ' בהעמק דבר (כח,כח) דלמדנו מכך שמי הבאר מכר טבע ולא נס, ומי שאמר והיה העולם גזר על העבים ליתן מים ועל הנילוס שישתפר בשעתו, הוא ית' גזר על אותו סלע שיהיה באר מהלכת.

ואי' בתוספתא סוכה (ג,ג) מקום שישאר שורין הוא שורה כנגדן במקום גבוה כנגד פתחו של אהל מועד. אך בברייתא דמס' מדות אי' שהבאר היתה בפתח החצר הסמוכה לאהלו של משה. וכע"ז מבואר במד"ר ותנחומא במדבר (ב) שהיתה בחצר המשכן.

ועי' רש"י באבות (הו,ו) שהסלע היה מתגלגל עמהם (עפ"י המדרש). וכתב ע"ז המהר"ל בדה"ח (והובא בתו"ט) שאין הכוונה שהיה הולך עמהם, דא"כ למה לא נזכר הנס שנתן מים בתלוש מהקרקע, אלא בכל מקום שחננו היה עולה ונובע. אך הריעב"ץ בלחם שמים הק' ע"ז דמפורש בשבת (לה). מעיין המטלטל טהור וזהו בארה של מרים, ולמהר"ל מה החידוש כיון שאינו מטלטל כלל.

ועי' מ"ש הכוה"ק דהפי' בשירת הבאר "ענו לה" הוא לשון תנועה, על הנס הזה שאבן זו מתגלגלת איתם. (ועי' תנחומא פר' במדבר (ב) ובעץ יוסף שהיתה עשויה כמין כדור).

אי' במד"ר חוקת (יט,כו) ונשקפה על פני הישימון, זה באר שבאה עמהן עד שנכנסה לתוך ימה של טבריא. (ועי' רש"י בפר' כא,כ ובס' הזכרון שם). ומבואר בויק"ר (כבד,ד) ששיערוהו רבין שמכוונת נגד שער אמצעי של ביהמ"ד הישן שבטבריא. [לגבי מקומה בזמננו עי' בס' טבור הארץ פ"ט ג].

ובגמ' (שבת לה.) משמע שהיא בים הגדול, דא"ר חייא הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים. אכן הרד"ל (בויק"ר) תיקן דצ"ל בגמ' הר' ישימון, (אמנם ברגמ"ה בכורות ח: משמע שהבאר בים הגדול).

באר או סלע

כ' רש"י בתענית ט. בארה של מרים - סלע וזבין ממנו מים והיה מתגלגל והולך עם ישראל, והוא הסלע שבו הכה משה וכו'.

והנה כתיב בס"פ בשלח (זו,ו) "והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם". וכתב רבינו בחיי וז"ל, הצור הזה שברפידים הוא הסלע שבקדש, הכל אחד, והוא בארה של מרים והלך כל ימי המדבר עמהם. ופירש שם רש"י (עפ"י המדרש) על הצור לא נאמר, אלא בצור, מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק וישו סנפיריו, והצור נבקע מפניו.

וכ' בדעת זקנים בפס' (כא,יח) "במחקק במשענתם" - כלומר לא חפרוהו כשאר בארות, אלא שחקקוהו בסלע במטה האלקים. (עי"ש דהיא הכאת הסלע). ועי' רמב"ן (כח,כח) דמ"ש "ונתן מימיו" בא להודיענו שהמים יצאו מגוף הסלע ולא מהארץ שתחתיו. (ועי' חזקוני כ"ז).

ואי' במד"ר (א,ב) והיאך היתה הבאר עשויה, סלע כמין כוורת היתה ומתגלגלת ובה עמהם במסעות וכו'. ובתוספתא סוכה (פ"ג ג) אי', דומה לסלע מלא [כברה] מפרפרת ועולה כמפי הפך הזה, וגי' המנחת יצחק מלא נקבים ככברה, ופי' שמתחלה היתה ככברה עד שהיתה גוברת והולכת. [ועי' רש"י שבת לה. כמין כברה - סלע עגול ועשוי ככברה].

והכתב והקבלה (כא,טז) כ' שכל ארבעים שנה שנתגלגל עמהם, היה סלע, ועכשיו (בערבות מואב) נעשה כמו באר.

טעם מי הבאר

אי' במכיל' פר' יתרו עה"פ ויחד יתרו על כל הטובה, רבי אלעזר המודעי אומר בטובת הבאר הכתוב מדבר, אמר לו הבאר שנתן לנו המקום אנו טועמין בו טעם יין ישן וטעם יין חדש טעם חלב טעם דבש טעם כל המתקין שבעולם [פי' המפר' טעם מעורב מכל המתקין יחד. עי"ש דמבואר שהיו ה' טעמים].

והחיד"א (דבש לפי ב,ג) הביא מהצמח דוד שהבאר היתה כמו המן, שאם רצה יין או חלב או דבש היה טועם. ופירש דדוקא משקין הללו כיון שהתורה נמשלה להם, והבאר רומזת לתורה.

ואי' במכיל' פר' יתרו שהיו טועמין בבאר טעם יין ישן וטעם יין חדש. ועי' מחשבות חרוץ (יט) דהוא יין המשומר בענביו, והיינו סוד טעמי תורה.

במדרש תלפיות (השמטות ענף יין) הביא להק' על הא דבני אהרן נכנסו למקדש שתויי יין, ומהיכן היה להם יין במדבר, ות' שהיה ממה שתגרי עכו"ם מוכרים להם ועדיין לא נאסר יין עכו"ם. וכ' על זה דא"צ לכך אלא היה מבאר מרים, שכשהיו שותים ממי הבאר אם היה כוונתם לייך היה מתהפך לייך, ובודאי שהיה פועל שכרות, דאל"כ נמצא שהיו חסרים מייך, [והרי כ' לא חסרת דבר].

שער הליון

יין לנסכים מהבאר

אי' במדרש שה"ש (ד,כו) מאין היו ישראל מנסכים כל ארבעים שנה, ר' יוחנן אמר מן הבאר, וממנו היו רוב הנייתן דא"ר יוחנן הבאר היתה מעלה להם מיני דשאים וכו'. רבי לוי אמר מן האשכול, ע"ש ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד. עי"ש בגירסאות שבמפר' [ועי' בתרגום שה"ש (א,יד) שהביאו מכרמי עין גדי. ובהגהות הריעב"ץ בקידושין (לז:)] כ' שהיה ממה שתגרי או"ה מכרו להם. וכ' במדרש תלפיות (השמטות ע' יין) דלכו"ע היה יין מהבאר אך מ"מ הלכו לכרמי עין גדי מפני שלא רצו להשתמש במעשה ניסים].

והק' הנוב"י (דורש לציון דרוש ו ד"ה ונעתיק) דמהמדרש מוכח דמותר לנסך יין בן פחות מארבעים יום, שהרי הבאר ניתנה אחרי ט"ו באייר ובה' סיון בנה משה מזבח והקריב קרבן עם נסכים (עולת סיני). והרי בעדיות רפ"ו (ובברכות כז.) אמר' דרק מארבעים יום כשר לניסוך.

ובהגהת בן המחבר שם, ביאר הקו' דמל' המדרש שהיתה מעלה אילנות, מוכח שלא הוציאה יין, אלא גידלה ענבים וסחטו מהם יין, ולכן הו"ל יין מגתו. ובברכת אהרן על ברכות (רט) הכריח כדבריו, שאם הבאר עצמה העלתה יין, לאו שם יין עליו ואינו כשר לנסכים כיון שאינו בא מענבים כדרך הטבע, וכמ"ש בסנהדרין (נט:): דבשר היורד מהשמים ל"ח בשר. [ועי"ש בדול"צ שהאריך להוכיח דלהך מ"ד לא קרבו נסכים במדבר ואף בעולת סיני. ובברכת אהרן שם ת' דדין מ' יום הוא לכתחילה, אבל בשעה"ד מותר בדיעבד אף שלא עברו מ' יום].

אך המקור ברוך (ח"ב סי' לו) כ' ד"ל שהבאר היתה מעלה יין גמור, כדמוכח במכיל' פר' יתרו שהיו טועמים בבאר טעם יין ישן וטעם יין חדש, משמע שהמים היו משתנים לייך. אלא ת' דכיון שהכל היה בדרך נס היה הנס שהיה יין חזק. [יעוד כ' דבמדבר הו"ל דין במת יחיד וכשר יין מגתו]. ועי"ש שהוכיח עוד מהמדרש כדעת הלח"מ (מאכ"א פ"א ה"ט) דיין מזוג כשר למזבח. אכן מסיק כנ"ל דלא העלתה יין כיון שהוא יין דנס ולא פרי הגפן, וצייין למצפה איתן במנחות טט: בדין משקה ישראל בדברים הבאים מחמת נס.

טבילה בבאר

בשבת לה. אמר רב מעיין המיטלטל טהור, וזהו בארה של מרים. ופירש"י טהור מלקבל טומאה, וטובלין בו דלאו ככלי דמי להיות המים הנובעין ממנו כשאובין. [ואיירי בזבין ומצורעים, דנדות לא היו במדבר כל מ' שנה כדאי' בתנחומא מצורע פ"ח]. והטעם פי' בשם הצננת פענח עפ"י שבת לא: דכיון דכתיב עפ"י ה' יחנו, כמאן דקביעי בכל חנייתו, וא"כ גם מה שהבאר היתה מתגלגלת עמם ל"ח טלטול.

אכן הק' המהרי"ט (ח"ב יו"ד זי) והגר"א, מהכ"ת שיקבל טומאה והלא סלע הוא, וכלי אבנים אינם מק"ט. וכה"ק הרש"ש שם. ולכן פי' המהרי"ט דמ"ש טהור הוא רק לגבי המים שבו שאין בהם פסול שאובים.

והנה בגמ' בשבת שם וכן בויק"ר אי' שהיתה כמין כברה קטנה, (ז"א סלע עגול שהמים יוצאים מהנקבים שבו, כמבואר מהראשונים). וודאי שלא היו טובלין בתוך הבאר אלא בנהרות שיצאו ממנה.

אמנם כ"ז למשמעות רש"י בשבת "סלע עגול ועשוי ככברה" שמלבד שהוא עגול הוא עשוי ככברה, וכמו שפי' המנח"י בתוספתא שהם נקבים שבסלע. אך הערוך (עי' כבר) כ' שכברה הוא כלי עגול כאמה על אמה, ועי' במדב"ר שהיתה כמלאו תנור. ולפי"ז י"ל שהטבילה היתה בתוך הבאר עצמה. אך עי' תוס' בכורות נו. (סד"ה אין) דמשמע שלא היו טובלים במי הבאר כלל.

גבולות ותחומין ע"י הבאר

עי' מד"ר חוקת (יט,כו) אשה שהיתה צריכה לילך אצל חברתה מדגל לדגל, היתה מהלכת בספינה. וכן בתוספתא סוכה (שם) והיא נעשה נחלים וכו' הן יושבין באיספקאות ובאין זה אצל זה. ותכלית הנהרות הללו היתה לתחום את המחנות ואת השבטים, כמפורש בברייתא דמס' מדות (בילקוט פקודי), "היא היתה מודיעה לכל המחנות היאך יחנו... נהר אחד יוצא ומקיף את מחנה שכינה ומאותו נהר יוצאין ד' נהרות בד' זוויות החצר כאו"א הולך לרוח אחת וכו' היו מתערבין זה לזה ומקיפין את כל מחנה הלויים... ונעשין נהרים נהרים בין כל שבט ושבט והיו הנהרות מודיעין בין כאו"א גבולך".

ועוד שם בברייתא (כ) "והנהרות מקיפין מבפנים ומבחוץ ומציינן אותו טבילות מראש ועד סוף שיהא להם רשות להלוך בשבת למחנה שכינה, וממחנה למחנה". והיינו לגבי תחום שבת [וכמ"ד תחומין דאורייתא]. ובביאור הגרמ"ק העיר דהוא דלא כגמ' עירובין (נה:): דליכא איסור תחומין בדגלי מדבר כיון דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי. [ועי' בר"י אברבנאל פר' שלח שחטא המקושש היה שהלך מחוץ לתחום להביא עצים. והוא ג"כ דלא כגמ' שבת צו:].

סגולת הבאר לחכמת התורה

על הפס' בפר' "ממתנה נחילאל" אי' במדרש שוחר טוב (במזמור ה' - למנצח אל הנחילות), אמרה כנסת ישראל מתוך שהבאר נתן לי מתנה נחלתי אותו וכן הוא אומר חלקי ה' אמרה נפשי, אמר להן הקב"ה אני חלקכם ואתם חלקי, שנאמר כי חלק ה' עמו. אמר דוד הואיל וכן הוא אני מזמר על נחלתי... אל הנחילות, על הנחלה שנחלתם אותי ועל הנחלה שנחלתי אתכם. ומנין אתה למד שמן המתנה נחלוהו, שעד שלא ישתן מן הבאר מה היו אומרים, היש ה' בקרבנו. מששתו אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, בשתי נחילות נחלנו אותך ונחלנו את התורה.

וכתב הר"מ אלשיך (כ, יג) דכשם שהמן היה לחם רוחני, [כנגד תורה שבכתב], כך מי הבאר היו מים רוחניים, מאיכות המשתלשלת מרוחניות תורה שבע"פ למעלה. והודיעם שאי אפשר להתקיים עם תורה שבכתב לבדה. וכשם שהמים מבשלים ומתקנים את המאכל כך תורה שבע"פ מפרשת ומבסמת את התורה שבכתב.

וכתב עוד שלכן היתה הבאר הולכת איתם ונעשה נחלים וכל אחד יכול **למשוך לעצמו**. וגם מ"ש שהיתה מעלה דשאים ופירות, הוא מעין היגע בתורה שבעל פה **שמוליד חידושים אין מספר**. (עכ"ל בקיצור). והוא מה דאי' במד"ר (חוקת יט, כו) המים יוצאים חוץ למחנה... ומגדלים מיני דשאים ואילנות לאין סוף, שנאמר בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני.

ומתאימים הדברים עם המבואר בגמ' נדרים (נה ע"א) דשירת הבאר נאמרה על תורה, ובדרך זו פירש האור החיים את השירה שהיא שירת התורה עי"ש, וכן פי' הנצי"ב בהרחב דבר, ועי' בשו"ט שם.

ועי' במדרש במדב"ר (פמ"ח) שבצלאל זכה לחכמה בזכות מרים, ופי' בשם משמואל (ויקהל) שהיה עי' בארה של מרים, שהיא מסוגלת לסודות התורה. ומפורסמים דברי מהר"ח ויטאל, ומקורם בס' נגיד ומצוה (ליקוט מכ' מהרח"ה) בהקדמה, ובס' שבחי האר"י (פ"ג) וז"ל, ואני חיים כשבאתי אצל מורי [האר"י] זלה"ה ללמוד ממנו זאת החכמה, הלך מורי זלה"ה לטבריה והולכני עמו ושם היה ספינה קטנה, וכשהיינו מהלכים בספינה בתוך המים כנגד העמודים של בית החיים הישן, אז לקח מורי זלה"ה כוס א' ומילא אותו מים מבין העמודים, והשקה לי אותם המים, ואמר לי עכשיו תשיג בזאת החכמה, כי אלו המים ששתית היו מבאר של מרים.

(והובא בשם הגדולים, ועי' פרי צדיק ח"ב עח).

בעצור והודאה על חלקנו ונחלתנו

בעלאת י"ג שנה לעתת "עומקא דפרשה"

הבאר בה עניין הצחצח שנגעשה נחלים וצוליד חידושים

כה יתן ה' וכה יוסיף להגדיל תורה ולהאדירה

בהרחבת הדעת על צניחות

נתרם לע"נ הבחור היקר והחשוב בן העליה

יעקב אלחנן ב"ר בועז שיבדלחט"א (סטרקובסקי)

נלב"ע בתוך מ"ה נשמות קדושות שעלו השמימה

בי"ח אייר תשפ"א בציון רשב"י

תנצב"ה

נושאי הגליונות הבאים אי"ה

בלק - דיני שכנים

פינחס - בין המצרים

מטות מסעי - הבטחה ומחוסר אמנה

ד"ת [עד 700 מילים]

יתקבלו בצירוף שם מלא בדוא"ל: a740700@gmail.com

עד יום שלישי בלילה

« המשך מעמ' 1:

צורת בארה של מרים

לאאמו"ר שליט"א עמ' ל"ד שהביא כל זה וכתב ג"כ שהיה גבוה כתנור שפיו צר למעלה.

עוד ראיתי שם בעמ' נ"ה חידוש מעניין, ליישב מה שלא נזכר במשא הלויים מי נשא את הכיור וכנו, וכן בס"פ במדבר בפירוט כיסוי הכלים לא נזכר. ועוד יל"ע דביומא לז. איתא שבביהמ"ק היו משקעין הכיור כדי שלא יפסלו מימיו בלינה, ומה עשו במשכן. ויש לתרץ חדא בחברתה שהיו משקעין הכיור בבארה של מרים, וכן כשהיו נוסעים היו משקעין את הכיור בבאר והיתה הולכת עמהם לכל מקום ולא היו נושאים אותה.

ומצאתי כן בס' אזנים לתורה שמות לה, טז. דבאבן עזרא שם כתב וז"ל והנה אין לכיור ולכנו בדים אולי על העגלות היו נושאים (ויל"ע אם בעגלות של בני גרשון או בני מררי). אולם האזנים לתורה הקשה הלא בפ' נשא נמנו אפי' הדברים הקטנים ביותר כיתדות ומיתרים ולמה לא נזכר כלל ענין הכיור (וכעין קו' מהרז"ו הנ"ל על הבאר גופה) ולכן כתב כנ"ל שהיו משקעים בבאר שלא יפסל ביוצא.

« המשך מעמ' 1:

בארה של מרים וחלקה בה

רק לשעה. ולי נראה דהפי' זכו לבארה של מרים, כלומר זכו שיצאה מהם מרים שבשבילה זכו לבאר, וקיצור לשון הוא, והכונה כמו שהיה אומר זכו למרים שבזכותה ניתן הבאר, וכהאי גונא צריך לפרש מ"ש שם בשכר חמאה וחלב [שתתן לאורחיו] זכו למן, אף על פי שכאן מבואר בסוגיא שזכו למן בזכות משה, וכן מ"ש שם בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענן, אף על פי שכאן מבואר שבזכות אהרן זכו לזה. וצריך ג"כ לפרש ע"ד שכתבנו שבשכר שעשה אברהם מה שעשה זכו בניו שיצאו מהם משה ואהרן שבזכותם ירד המן ולווח ענני כבוד: אבל ניתן לתרץ את שאלת התורה תמימה כך שהרי אברהם לא היה בזמן שבני ישראל היו במדבר לכן היה כוחו מגבל שרק לשעה יצאו מים וכן ירד המן והענן אבל בזכות משה אהרון ומרים שחיו באותו זמן א"כ כל זמן חיותם זכו בני".

תגובות

במה שנקטנו (בגליון תרכ"א) ע"פ רוב בנין ומנין הפוסקים ז"ל שבכל ספק בעניית האמן אין לענות, והתקשה לנכון **הרב דוד א. שלזינגר** (בתגובות בגליון תרכ"ד) ממ"ש בבה"ל בססי' רט"ו לענין לענות אמן אחר מי שנוהג לברך ע"פ דעה שלא נדחית לגמרי מן הפוסקים דאין השומע מחוייב לענות אבל אין איסור [ויש להוסיף גם מש"כ בשערי אפרים (ש"ד ס"כה) שהאב של מי שנעשה בר מצוה אומר ברוך שפטרני מענשו של זה (עי' בס' רכ"ה ס"ב בהגה) ויש נוהגין לברך כן בשם ומלכות ואם הוא מברך בשם ומלכות אזי השומעים עונים אחריו אמן ע"כ]. ודין גרמא לקו' כי לא אתו כל דברינו בעומק"ד שם. ויש לחלק דהתם המברך עושה כדון ע"פ כללי קביעת פסקי ההלכות ובה"ל שמי שנוהג כהשיטה החולקת יכול מיהת לענות אמן אחריו [אע"ג דלאו מילתא דפסיקתא כ"כ היא, והרחבנו בזה וכאן נציין רק מ"ש הטור בססי' רס"ז דאביו הרא"ש ז"ל לא רצה לענות אמן אחר הפורס סוכת שלום וכו' שמשנים וחותמין בערבית דליל שבת משום שהיא ברכה לבטלה וכתבנו דלפ"ד הבה"ל וסיעתו צריך לחלק בין כל אדם לבין החכם שהכריע שאין מקום בהלכה לברך דבהי"א מיירי מעשה דהרא"ש שלא היה עונה].

הרב י. פישר

לתרומות בכרטיס אשראי

במכשירי "נדרים פלוס" - עומקא דפרשה

או ב"נדרים פון"

טל': 03-76-30-585 שלוחה 74 [ע"ד]